

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора,
член-кореспондента Національної академії педагогічних наук України,
головного наукового співробітника Державної наукової установи
«Науково-практичний центр профілактичної та клінічної медицини»**

Державного управління справами

Шевцова Андрія Гаррієвича

**на дисертаційне дослідження Чупахіної Світлани Василівни «Формування
готовності майбутніх учителів до використання інформаційних технологій
(ІТ) в інклюзивному навчанні учнів з особливими освітніми потребами»,
представленого на здобуття ступеня доктора педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.03 – «Корекційна педагогіка»**

Система освіти на сучасному етапі розвитку знаходиться в пошуку нових педагогічних технологій освіти школярів, які мають різноманітні проблеми і обмеження за станом здоров'я. Сучасні інформаційні технології та дистанційні форми навчання відкривають нову грань можливостей збагачення педагогічних засобів інклюзії в сфері освіти дітей з особливими освітніми потребами (ООП) та вимагають предметного заломлення існуючих електронних ресурсів й водночас готовності учителів до професійного їх використання в означених умовах. Відтак досліджувана Чупахіною Світлою Василівною проблема формування готовності майбутніх учителів до використання інформаційних технологій (ІТ) в інклюзивному навчанні учнів з ООП – є важливою й актуальною не лише для практики інклюзивного навчання означеної категорії дітей, а й для всій теорії корекційної педагогіки.

У вступі дисертанткою обґрунтовано актуальність та доцільність дослідження; вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання і методи дослідження; окреслено наукову новизну, практичне значення отриманих результатів;

висвітлено апробацію та впровадження результатів дослідження; подано структуру й обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади проблеми готовності майбутніх учителів до використання інформаційних технологій в інклюзивному освітньому середовищі» проведено ґрунтовний аналіз психолого-педагогічних досліджень з формування готовності майбутніх учителів до фахової діяльності в умовах інклюзивної освіти, визначено структурні компоненти професійної підготовки вчителів до професійної взаємодії в інклюзивному освітньому середовищі. Задля досягнення мети дослідження окреслено шляхи оптимізації підготовки фахівців до реалізації професійних завдань в умовах інклюзивного освітнього середовища. Доведено, що професія вчителя початкової школи в умовах закладу інклюзивної освіти суттєво відрізняється від роботи педагога в інших освітніх структурах, що актуалізує особливі вимоги до формування його готовності до професійної діяльності.

В дисертації систематично описано й дидактично обґрунтовано використання ІКТ в освітньому процесі ЗВО. Методичні матеріали до цього стають важливим чинником підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в інклюзивному освітньому середовищі та активізує їх навчально-пізнавальну діяльність, сприяє вирішенню завдань професійно-педагогічної підготовки.

Обґрунтовано, що важливим завданням професійної підготовки педагогів є усвідомлення того, що необхідною умовою ефективності впровадження ІТ в освітній процес стає вмотивованість педагогів та наявність у них бажання застосовувати й розвивати інноваційні методики навчання чи адаптувати вже існуючі до вимог інклюзивного освітнього середовища.

Проаналізовано зарубіжний та вітчизняний досвід впровадження інклюзивної освіти щодо необхідності створення такого освітнього середовища, яке б шляхом інклюзії могло задовольнити потреби та реалізувати можливості кожної дитини, зважаючи на її фізичні можливості та особливості психічного розвитку, в якому важливе значення належить саме ІКТ, компенсаторні, комунікаційні та дидактичні

функції яких дозволяють суттєво оптимізувати організацію освітнього процесу дітей із особливими освітніми потребами, забезпечуючи доступ до різноманітних дидактичних матеріалів у форматі, прийнятному для всіх учнів інклюзивного класу.

Систематизовано огляд нормативно-правового забезпечення, яке регулює інклюзивне навчання в Україні.

Аналіз матеріалів першого розділу свідчить про аналітичність і змістовність викладу й достатнє теоретичне обґрунтування проблеми дослідження.

У другому розділі «Використання інформаційних технологій в оптимізації навчальної діяльності молодших школярів з особливими освітніми потребами» розглядається проблема використання ІКТ й особливості їх застосування у процесі розв'язання освітніх і корекційно-розвиткових завдань інклюзивного навчання. З'ясовано специфіку опанування учнями з особливими освітніми потребами інформаційно-комунікаційними технологіями.

Авторкою проаналізовано зарубіжний досвід використання електронних засобів у навчанні дітей з ООП, обґрунтовано необхідність впровадження електронних навчально-методичних комплексів в практику роботи вчителя в умовах інклюзивного навчання.

Доведено, що комп'ютерні засоби навчання посідають чільне місце в освіті дітей з ООП, створюють передумови для реалізації розвивальної, пізнавальної, естетичної, виховної функцій освітнього процесу.

На прикладі освіти Північної Ірландії, Шотландії, Канади, Малайзії, США доведено, що діти з ООП активно долучаються до навчального процесу з використанням хмарних технологій, отримують доступ до різноманітних дидактичних матеріалів у прийнятному для них форматі. Як результат, авторкою визнано доцільність адаптації зарубіжного досвіду використання ІКТ в інклюзивному навчанні до українського освітнього простору, що надає можливість дітям з ООП долати бар'єри на шляху до навчання, демонструвати освітні досягнення у можливий їм спосіб та бути успішними.

В процесі дослідження виокремлено низку проблем в сфері інклюзивної форми навчання: не сформованість компонентів фахової та психологічної готовності вчителів початкової школи та вчителів-предметників до навчання учнів з ООП, утворення негативних психологічних установок батьків дітей на спільне навчання та різних категорій дітей; відсутність відповідної комплексної корекційної роботи під час навчання в інклюзивному класі. В процесі дослідження основними напрямками вирішення означених проблем визнано: включення в організацію, зміст і навчально-виховну роботу загальноосвітньої школи з інклюзивною формою навчання базових положень спеціальної дидактики, основних методик використання ІТ, які можна використовувати й у спеціальній школі для дітей з особливими освітніми потребами.

З метою пошуку ефективних шляхів удосконалення процесу підготовки учителів початкової школи до організації інклюзивного комп'ютерно зорієнтованого навчання молодших школярів з ООП у третьому розділі «Формування готовності майбутніх учителів до реалізації інклюзивного комп'ютерно зорієнтованого навчання (на прикладі вчителів початкової школи)» проведено спостереження, анкетування та опитування 300 учителів початкової школи закладів загальної середньої освіти різних регіонів України з різним стажем роботи в школі.

Визначено два напрямки практики щодо готовності учителів початкової школи до впровадження інклюзивного комп'ютерно зорієнтованого навчання у освітньому середовищі молодших школярів з ООП: вивчення стану готовності учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання та вивчення рівнів їх готовності до використання ІТ у навчанні учнів з особливими освітніми потребами.

У процесі аналізу результатів дослідження встановлено, що доцільним є не лише навчання майбутніх учителів використовувати ІТ в професійній діяльності, а й використання ІТ в процесі їх підготовки.

У розділі запропоновано етапи процесу формування готовності майбутніх учителів до використання ІТ в умовах інклюзивного освітнього середовища, зміст

кожного етапу формування означеної готовності майбутніх учителів, що ґрунтовно розкрито під час опису експерименту.

За результатами дослідження доведено, що система підготовки майбутніх учителів має стати зорієнтованою на практику різних інтерактивних форм підготовки з впровадженням засобів ІТ, що дозволить підвищити рівні готовності майбутніх вчителів професійної діяльності та взаємодії з усіма учасниками інклюзивного освітнього простору початкової школи з урахуванням мотиваційного, когнітивного та емоційно-вольового критеріїв.

Авторкою у процесі дослідження увагу зосереджено на тому, що здобувачі самостійно обирають шлях навчання на основі усвідомленої самооцінки можливостей, потреб і завдань під час вивчення дисциплін певної предметної області. Пропоновані індивідуальні освітні траєкторії характеризуються варіативністю форм, методів й засобів навчання, які зорієнтовано на особливі здібності здобувачів.

У четвертому розділі «Система підготовки майбутніх учителів до використання інформаційних технологій в інклюзивному освітньому середовищі початкової школи» розроблено, обґрунтовано та апробовано модель системи формування готовності майбутніх учителів до використання ІТ в інклюзивному навчанні молодших школярів з особливими освітніми потребами, проведено дослідно-експериментальну перевірку ефективності системи та здійснено прогностичне обґрунтування розвитку системи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання ІТ в інклюзивному навчанні учнів з ООП.

З допомогою методів математичної статистики встановлено ефективність авторської системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання ІТ в інклюзивному навчанні учнів з особливими освітніми потребами, а процес формування означеної готовності здійснювалася цілісно, системно, у взаємодії та взаємозалежно.

Відтак запропонована дослідницею експериментальна система є відкритою, структурованою, інтегративною цілісністю фундаментальних знань про процес

формування готовності майбутніх учителів початкової школи до використання ІТ в умовах інклюзивного освітнього середовища, яка забезпечується низкою форм, методів та засобів, обраних для реалізації завдань дослідження.

Аналіз результатів дослідження дає підстави стверджувати про ефективність обґрунтованих та експериментально перевірених педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до використання інформаційних технологій (ІТ) в інклюзивному навчанні учнів з ООП.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується результатами дослідження, здійсненого Чупахіною Світланою Василівною, і загалом викликає довіру.

Логічною є структура дисертації, яка презентована вступом, чотирма розділами, зміст кожного з яких підпорядковано в меті та завданням дослідження, висновками до розділів, ґрунтовними загальними висновками, списком використаних джерел, додатками, що відповідає вимогам до дисертаційних досліджень.

Дисертантка на високому науковому рівні обґрунтувала вибір теми, її актуальність, визначила мету, завдання, методи дослідження. План роботи логічний і послідовний. Структура дисертації чітка, усі її частини спрямовано на досягнення поставленої мети. Кваліфікаційним є застосування комплексу взаємодоповнюючих методів наукового пошуку. Відповідно до мети дисертаційної роботи визначено її завдання. Аналіз дослідження свідчить, що дисертантка ретельно опрацювала наукову літературу, чітко сформулювала основні положення та висновки проведеного дослідження, отримала результати, які мають теоретичне і практичне значення, зробивши вагомий внесок у педагогічну науку.

Зміст анотацій, поданих українською та англійською мовами відображає зміст дисертації та висвітлює суттєві її аспекти й основні положення.

Матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію, обговорювалися на науково-практичних конференціях різного рівня.

Визначено перспективні напрями подальших педагогічних розвідок.

Зміст і обсяг дисертації вказують, що робота є самостійним дослідженням, виконаним на високому науковому рівні, що свідчать про професійну та наукову зрілість автора.

Виклад матеріалу в науковій роботі логічний та послідовний, має необхідний науковий характер та прикладне значення. Текст дисертації є завершеним і цілісним.

Позитивно оцінюючи дисертацію, висловимо окремі зауваження та побажання щодо перспектив її подальших досліджень.

1. На нашу думку, більш ґрунтовного опису потребує модель формування готовності майбутніх учителів до використання ІТ в інклюзивному навчанні молодших школярів з особливими освітніми потребами, яка розписана досить загально. Вважаємо, що необхідно було б детальніше обґрунтувати її відмінність від подібних моделей, які існують в теорії й практиці підготовки здобувачів вищої освіти, зокрема в підготовці майбутніх учителів різних спеціальностей та напрямів.

2. Вважаємо, що в тексті роботи (розділи 2 та 3) необхідно було б зазначити більше наукових даних, що враховують останні дослідження у сфері психофізіології та нейропсихології порушень дітей з ООС, та їх корекцію. Деякі положення дисертації містять описовий характер і не достатньо враховують диференційований підхід у навчанні цих дітей і різні нозологічні типи порушень їх розвитку (порушення сенсорної сфери, функціональні порушення опорно-рухового апарату, мінімальні мозкові дисфункції тощо).

3. У Додатках до дисертації недостатньо наведено прикладів виконання студентами завдань діагностичних методик.

4. В дисертації використана синергетична методологія дослідження педагогічних систем, проте в розділі «Методологічні та теоретичні основи дослідження» ця концепція не зазначена.

5. В дисертації на враховані останні данні 2020 року щодо застосування дистанційного навчання у школах з інклюзивної формою навчання в умовах

карантину та не достатньо повно описані відповідні компетенції з впровадження дистанційного навчання вчителів, що працюють у таких школах.

Водночас вважаємо, що висловлені зауваження та побажання мають дискусійний характер та не знижують загальної позитивної оцінки дослідження.

Основні теоретичні положення та висновки дисертаційної роботи висвітлено автором у 52 наукових працях, які мають достатню фаховість та змістовність.

На основі вивчення поданої роботи можемо стверджувати, що дисертаційна робота **Чупахіної Світлани Василівни** на тему: **«Формування готовності майбутніх учителів до використання інформаційних технологій (ІТ) в інклюзивному навчанні учнів з особливими освітніми потребами»** є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагоме теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567, а її автор – **Чупахіна Світлана Василівна** – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка.

Офіційний опонент:
доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
головний науковий співробітник
Державної наукової установи
«Науково-практичний центр
профілактичної та клінічної медицини»
Державного управління справами

А.Ш.

ШЕВЦОВ А.Г.

